

értelemben, hanem – Sebestyén Attila szavaival – mint akinél „a közéletre reagáló költészet hangjának megszólaltatása számos hagyományréteg (pl. Zrínyi, Villon, Lewis Carroll, a limerickes és a bökversek hangja) újrhasználtságán keresztül megy végbe”, s akinek helyenként kifejezetten pimasz, gúnyos limerickjeiben megvalósul „a különböző, de együttesen jelenlévő referenciák egymást véglegesen ki nem oltó feszültsége, egyfajta többértelműsége.”⁶ A (késő-)középkori és kora újkorai beszédmódok poétikai hasznosítása Borbély Szilárd költészetének különös sajátossága még – elsősorban a *Halotti Pompa*, de valamelyest *A Testhez* című kötetet szükséges szóba hozni. Borbélytól egyetlen mű olvasható csak az *Édes hazámban*, az úgynevezett Zsanett-ügyre (az alcím által is) reflektáló *A tízezer*, melyet szintén érdemes kiemelni abból a szempontból, hogy egy újfajta megszólalás kialakítására tesz kísérletet: az E/1 monológ hatását keltő szövegfolyam töredezettsége, agrammatikussága az elbeszélni próbált események idegenségével és hangsúlyozottan értelmezésre szoruló voltával szembeállít.

Ahogy Bán Zoltán András is jelezte recenziójában,⁷ a kötetanyag egyik tanulsága, hogy a legfrekvenciáltabb referenciapontnak (még mindig) Illyés Gyula bizonyul – a kötet felvezetőjeként funkcionáló, ciklusokon kívüli 1992-es Márton László-vers, a *Bowen monológja, sötétben az Egy mondat a zsarnokságról* újraírása (Szegő János szavával „fordítása”⁸). Ezen kívül *Egy mondat...-átírás* vagy *-rjátszás* még Mestyán Ádámától az *Egy mondat a szabadságról*, Schein Gábortól az igencsak kritikus modalitású *Egy mond*, Erdős Virágtól a *Hol*, illetve Csontos Jánostól az *Egy mondat a hazugságról* (utóbbi kettő kivételével mindegyik önmagában is izgalmas, jól megírt szöveg). De az *Egy mondat...-ra* jellemző felsorolás-, halmozásretorikát követi Lackfi János *Belső emigráns* és Marsall László *Magyarnak lenni* című szövege is. Ezen kívül Illyés-verssel (*Nem volt elég*) folytat párbeszédet Kovács András Ferencről a *Nem lesz elég*, s még számos helyen fedezhetünk fel Illyés-allúziót. Ez természetesen nem az Illyés-hagyomány követését jelenti, hiszen némelyik vers kifejezetten polemikus viszonyban áll az idézett szöveggel, de jelzi, hogy az általa képviselt szellemiség és beszédmód jelenleg is viszonyítási pontot jelent. József Attila például ezzel szemben nincs annyira látványosan jelen, bár kisebb szövegek között viszonyok több ízben kiépülnek (többek között Gergely Ágnes vagy Parti Nagy Lajost említhetem) – azt azonban csak remélni tudom, hogy a közeljövőben senki nem gondolja jó ötletnek újra elszütni „az ám – hazám” rímpárt... Ha már a *Születésnapomra* fölmerült, érdemes megemlíteni Szócs Géza azonos című (1985-ös, így az antológia válogatási teréből már kieső), erősen közéleti jellegű versét, mely a József Attila-számvetés egyik legkitűnőbb példája. A kötetbe beválogatott Szócs-vers, a *T. K. Gyulafehérváron* nem kevésbé jó választás – Szócs Géza esete is azt mutatja, hogy egy jó költő nem feltétlenül akkor használ többet a közösségnek, ha más szakmára adja a fejét.

Elsősorban Szilágyi Ákos révén bukkan fel a Weöres Sándor-i játékosabb forma is, a Szilágyira jellemző groteszk,

helyenként nonszensz fűszerezéssel – ezek a művek igen üdítő módon színesítik a kötet palettáját. E ponton szükséges szóba hozni Erdős Virágot, aki az utóbbi időben kifejezetten markáns, hatásos szövegekkel jelentkezett – jöllehet a kötetben talán senki másnál nincs akkora relevanciája a klapancia szónak, mint nála, jobb verseiben képes megvalósítani azt, amire a közéleti költészet újragondolása és hatékony művelése érdekében szükség van: felforgató nézőpontra, erőteljes érzelmi stílusra, az elgondolkodtatás képességére. Ám érdekes módon az ő esetében érezhető leginkább a veszélye annak is, hogy mindezek helyett öncélú provokáció, erőltetett rímhatás, túlzott ideologikusság határozza meg a szövegeit. Mindezzel együtt Erdős Virág előtérbe kerülése örömteli dolog – sokat várhatunk még tőle.

Jöllehet, a szerkesztés tudatosságát és professzionális voltát jelzi az, hogy a költeményeket – mint említettem – olyan ciklusokra osztotta Bárány Tibor, melyek darabjai párbeszédet folytathatnak egymással, kiegészíthetik egymást, s így (az *Utószó* szerint) nem is különállóan, hanem ciklusegységenként képeznének alapegységet. Ez az elgondolás izgalmas szellemi kalandot kínál ugyan, ám szkeptikus vagyok a tekintetben, hogy hány olyan olvasója akad a kötetnek, aki csatlakozik e szerkesztői javaslatához. A ciklusok egyik tanulsága számomra az volt, hogy kiderült, mely tematikus egységek azok, amelyek (esztétikai értelemben) a legkevésbé produktív szövegegyüttest képesek ki-termelni – *A parlament nyári ülészsaka* szekció számomra ilyen volt –, és melyek azok, amelyek elejétől a végéig a legsűrítettebb élményt okozták – példaként ezúttal a határon túliság léthelyzeiteivel is foglalkozó *Nem lesz elég* ciklust említeném (melyben kiváló döntésnek tartom Csoóri Sándor 2000-es *Csontok és szögek* című Trianon-versének szerepeltetését – s azt is, hogy a 2003-as *Látomás fényes nappal* viszont kimaradt). Jómagam egyébként valamiféle köztes utat választottam: bár figyeltem arra, hogy milyen logika alapján szerveződnek egymás mellé a versek, s persze feltűnő volt, hogy időnként beszélgetnek vagy feleselnek is egymással, ám alapvetően mégiscsak a költemény az, ami érdek. Ez azt jelenti, hogy leginkább jó versélményt szeretnék, s csak másodsorban az az igény vezérel, hogy az összeállítás által kapok valamilyen képet a rendszerváltás utáni magyar társadalomról, a hazához fűződő lehetséges viszonyokról, szociális kondíciókról, a határon túli magyarság létéről, közügyekről, politikai berendezkedésekről és így tovább. Természetesen mellékhatásként ez is megtörténhet, megtörténik, de számomra egy vers elolvasása fogja jelenteni az alapélményt (bármilyen verseskötet olvasásakor ez a helyzet) – és valószínűleg sok más olvasó van még ezzel így. Emiatt nehéz mit kezdenem azzal, hogy lehetetlen, hogy a bő 350 oldalnyi szöveg egyenletesen magas színvonalú legyen.

⁶ SEBESTYÉN Attila: „light verse”, Debreceni Disputa, 2005/6, 57–60., http://www.deol.hu/disputa/2005/Disputa_05-06.pdf.

⁷ BÁN Zoltán András: „Megint fűlszánt, magyar világ van”, Élet és Irodalom, 2012. július 6., http://www.es.hu/ban_zoltan_andras;8222;megint_folszant_magyar_vilag_van8221;2012-07-04.html.

⁸ Lásd a vers elemzését SZEGŐ Jánostól: *Szabadság miatt zárva*, Beszélő, 2007/6., <http://beszelo.c3.hu/cikkek/szabadsag-miatt-zarva>.

Nem is az – bár szerencsére nem számosan, de vannak felejthető, elsősorban a ciklusban elfoglalt helyiértékük miatt jelen lévő, a kevésbé összetett publicisztikák színvonalán mozgó szövegek is. Vannak ugyanakkor szintén publicisztikusnak nevezhető, ám e minőségben jobban teljesítő művek, melyek elolvasása szellemileg inspiratív lehet. Ám a kevésbé kiemelkedő darabok között találunk kifejezetten figyelemreméltó, maradandó, mi több, igazán szép költeményeket is – hadd említsem most valóban a teljesség igénye nélkül néhány személyes kedvencemet: Vörös István: *A válság üdvözlése*, Mesterházi Mónika: *Error*, Kemény István: *Keresztény és közép*, Térey János: *Tizenöt éve Zugló*, Kántor Péter: *Szeretnél továbbmenni*, Szálinger Balázs: *Descriptio Hungariae*, Markó Béla: *Delikát*.

Illuzórikusnak érzek minden abbéli reményt, mely szerint a kortárs politikai költészet és az azt körülölelő diskurzus bármilyen csekély mértékben is hozzájárulhat a közéleti állapotokat jellemző párbeszédképtelenség feloldásához (sajnálatos módon a kötet recepciója némiképp ezt igazolja). Egyébiránt legyen bármilyen finom szövésű és összetett a vers, van olyan olvasás, amely nem hagyja a rafinált jelentéseket felszínre jutni. Ha korábban beszéltem publicisztikai jellegű versről, akkor hívjuk ezt publicisztikai jellegű olvasásnak. Ám az *Édes hazám* kiadása ettől függetlenül rendkívül fontos vállalkozás, mert a politikum lírai közvetítettségének módozatait és lehetőségeit úgy mutatja meg, ahogyan a rendszerváltás óta egyetlen munka sem tette azt. S nemcsak a politikumét, hanem a hazához fűződő bensőséges viszonyt, a (nem kritikátlan) hazaszeretetét is.

Ureczky
Eszter

Út, levél, képek

(Bán
Zsófia:
Amikor
még csak
az állatok
éltek.
Magvető,
2012;
Dunajcsik
Mátyás:
Balbec
Beach.
Libri,
2012)

Ha útra kelünk a tárgyalt könyvek szövegvilágába, egyre több egymásba nyíló ösvényt fedezhetünk fel, miközben mindkét könyv nagyon is egyedi módon nyitja meg a legkülönfélébb irodalmi, kulturális tereket, újraértelmezve „saját” és „idegen”, „messzeség” és „otthon” fogalmait. „Profi” irodalmárok tollából származnak a történetek, s már ez a pusztán tény az átjárások zegzugos játékterét kínálja fel. Mindkét szerző tovább is viszi a korábbi szövegeiket bölcsészként és íróként egyaránt jellemző személyes téteket, miközben olyan kortárs kérdéseket vetnek fel, mint az emlékezet, az utazás, a vizualitás, a nemi szerepek vagy az irodalmi megelőzöttség – s teszik mindezt a szöveg- és kultúráköziség számos metaforájának gazdag rétegzettségével. Miközben egyik kötet sem igyekszik csatlakozni az egyre szaporodó test-könyvek sorába, az érzékiség, a testi tapasztalat lényegi része elbeszélésmódjuknak. A Dunajcsik-kötet hátsó borítója sejtelmesen sugallja: „Balbec Beach nem egy hely, és nem egy tánc. Talán csak egy tengeri fuvallat, egy különös fénytörés, egy távoli dallam” – máris háromféle érzékénél fogva vezetve be az olvasót a tizenhárom történet világába; Bán Zsófia pedig többek között az „intellektuális és animális jegyek”, valamint „test és tudat” kölcsönhatásait emeli ki a titokzatosan dzsungelzöld borítón. Emberemlékezet előtti korokat és ismerősen idegen tájakat ígérnek tehát a kötetek, ám az idő és tér elválaszthatatlanul összefonódnak e távot közelítő novellákban.

Hol nem voltam

Az emlékezés rítusai és médiumai mindkét könyvben kulcsszerpet játszanak, Bán esetében elsősorban a személyes múlt és a közösségi emlékezet kulturális gyakorlatai villódnak egymásba, míg Dunajcsiknál az irodalmi hagyomány el- és átsajátítása kerül a középpontba, mindenekelőtt a Proust-hatás. Az emlékmunka tematikus és narratív szinten is szövegszervező elvvé válik, s a történetek szereplői akarva vagy akaratlanul, de emlékeznek.